

नागशरमुदि१ श्रीवक्षेत्तद्वद्वद्वद्व

नागशरवदिलशिविद्वलजन्म

कान्तिकशु१२ गिरिधर

कान्तिकवदिलशिराद्व

नादवावदि१३ श्रीबालरुक्म

नागशरमु१ श्रीजोऊलनाथ

वैवमुदि६ श्रीनारुशङ्करी

म श्रीधनश्याम

आशोमुदि१० श्रीनुरलीधर

आशोमुदि१० श्रीवृत्त्यागराज

वैवमुदि१६ वारुका नाथ

नागशरमु१ श्रीदेवकीर्ति

आवणवदि६ श्रीजोपाल

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

व मल्लिकार्जुन

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

श्रीगोपीजनवद्वन्नायनमः॥ यद्वीलालवसंस्पृशन्निरावांतन्यदाशिषः॥ तं राधाहृदयानं
 ददायकं॥ तस्मात्प्रये॥ १॥ यत्र तपादृष्टितोजंभुर्गोविंदं विंदते मुदा॥ नक्त्याहं तान्निजाचार्या
 नन्निवंदयसिद्वये॥ २॥ श्रीरत्नाश्रयस्य सर्वसाधकत्वास्वीयानंतदर्थं वरप्रदानमिव कुर्वं
 तः॥ तस्मात्प्रयस्त्रोत्रं निरूपयंति॥ तत्राधुना दशोदीनां प्रदसाधनानामसाधकत्वं वदंताम
 कानां नगवानवसर्वसाधनरूपः॥ चतुर्विधपुरुषार्थरूप इति दशलीलानिरूप्य इति दश
 विधभक्तसेव्य इति प्राणानामिवास्यास्तात्रस्य सर्वसाधकत्वमिति वदंशनिश्लोकेः॥ प्रार्थना
 व्याजेन तं स्तुवंति तत्र प्रथमं मुख्यां गत्वा कालस्य तत्रासाधकत्वं वदंतः॥ कालधर्मनिराकर
 णपूर्वकमाश्रयं प्रार्थयंत॥ सर्वमार्गधिति॥ ७॥ सर्वमार्गेषु नष्टेषु कलोचखलधर्मिणि॥
 पाषंडप्रचुरेलोके रत्न एव गतिर्ममा॥ १॥ कलोषलधर्मिणि खलं त्रतर्दुष्टो धर्मस्तद्वतिस
 ति॥ तच्छिर्त्तवाचकतिवाक्यनिरूप्यः सदानंदः॥ पुरुषात्तम एव मगमादुः॥ लाकजानपाषंड

प्रचुरः॥ सर्वापहृयाधिकायस्मिन् तादृशे सति॥ अतएव सर्वमृग्यंत इति मार्गः॥ पुरुषार्थो
 पायाः॥ कर्मज्ञानादयास्तषु नष्टप्रायेषु ससुपाषंडप्रवशादात्मसुखवाचकस्वर्गपदस्य
 लाकजमजननाञ्जितशुद्धजननात्कर्ममार्गस्य मायावादान्निनिविशात्ज्ञानमार्गस्य
 नीरीश्वरत्वांगीकाराद्यागस्य विन्तुतिपरत्वादुपासनामार्गस्य च॥ मुख्यफलसाधकत्वेन नष्ट
 प्रायत्वावकारान्महादेवादिषु कलिकालानुगुणेषु ससु॥ एवकारस्य विशेषान्वितत्वेना
 न्यायागव्यवाहकत्वादंशः॥ कालादिर्वागतिर्मास्त्वित्यर्थः॥ अन्यार्थकत्वादस्य सिद्धत्वेपि प्रा
 र्थनं न दाप्याय॥ ननु भक्तिमार्गीयाणामपि कलिकालस्य बाधकत्वात्तद्व्यासक्तिमत्त्वा
 द्वाकिंके क्रियापेक्षया पसंनवाञ्चकथमु॥ रकत्वं मुख्यफलसाधकत्वं चेति कर्मादि
 उत्पत्त्या किमाश्रयेणापीति चेत्॥ मेवं॥ भक्तिमार्गत्वं दुक्तदूषणानामनावात्तथाहि॥ क
 लार्दाषनिद्वराजन्निरितिकलोतद्वरिकीर्तनात् इति कलिसनाजयंति इत्यादिवा

रत्ना

निलयेषु च ॥ सती डाव्यश्लोकेषु च न एव गतिर्ममा ॥ १॥ तदेषु हीने रात्रांतेषु ननु म्लेच्छाः
 पि न्यायवर्तिनश्चेत्तदा कादाशस्तत्राहुः पापे कनिलयेष्विति पापरूपा एव ततः तदकनिलये
 षु पापाये मुख्यातनिलयेषु पापाय मुख्यातनिलयेषु पापस्य वा ॥ अथ वा पूर्वोक्तिषु पा
 पे कनिलयेषु च अंगवंगादिषु यत्र गमनमात्रेण पुनः संस्कारसंज्ञवः ॥ ननु लोकावणिजा
 दयः समीचीनाश्चेत्यापैः किं कार्यमतश्चाहुः सदिति साधूनां पीडया व्यग्राः स्वधर्मावरणमेवानि
 ष्टाहुः प्रत्यक्षत्वात् न कार्यमुत्प्राकृतं कर्मवितिव्याकला लाकायेषु ॥ सधर्मस्य शुचदेतत्वा
 विश्वसेनप्रदाद्यनावाते पिसहायान्न वंतीत्यर्थः ॥ आह ॥ श्रीमं किमकारिशासनं प्रसन्न ए
 षां स्विदतस्वयंदरिः ॥ यैर्जन्मलसंस्तुभारताजिरमुक्तं दमेवो स्पृहाहिनः ॥ इत्यादिवाक्येर्दशा
 नां च ह्याश्रितानुकूलत्वात् ॥ शषं पूर्ववत् ॥ ननु गंगादितीर्थेऽपि सर्वपुरुषार्थसिद्धेः किं केवलाश्र
 येणेत्याशंक्य इत्याणामसाधकत्वं वदंत स्वार्थान्यनाहुः ॥ गंगादीति ॥ गंगादायायेतीर्थाश्रयास्तेषु
 दुष्टैरवावृत्तसुसमु ॥ गंगादितीर्थवर्त्येषु दुष्टैरवावृत्तसिद्धातिरोहितादिदेव

पदि सं

३

पुत्रणा ॥ गंगादायायेतीर्थाश्रयास्तेषु दुष्टैरवावृत्तसुसमु ॥ अतो नान्तेः पुरुषार्थसिद्धिः ॥ ननु
 कथं दुष्टैरवावृत्तत्वं तत्र ब्राह्मणादीनामपि सत्त्वात् ॥ नातिपरित्यादनादारणतत्र नक्त्यभावे
 न प्रतिग्रहाद्युपाधिनिरवस्थानात् ॥ तेषामपि दुष्टत्वमवानुसर्वादाषनिवारकषु तसुसमु
 दुष्टत्वमसंज्ञवतीति चित्वा ॥ नानासर्वणगांगनजलनसम्पत्कृमृक्ताशाननाप्यथनावदुष्टः ॥ आ
 जन्मनः स्नानपरोपिनित्यं न शुध्यतीत्यवयवं दाम इत्यादित्येषु बाणवचनात् ॥ मसकचप
 मंडूकास्तोये मग्नादिवा निशं ॥ वसंतपि च ते स्नानात्फलं नाहंति कर्हिचित् ॥ आह ॥ विधिस
 मायुक्तं यत्कर्म क्रियातृभिः शुविशुद्धेन नावनतदानं त्यागकल्पता ॥ विधिहीनेनाव
 दुष्टं च तमश्रद्धया च यत् ॥ तद्वरं त्यसु रास्तस्य समूहस्यात्तत्तात्मनः ॥ इतियोगियाज्ञवल्क्य
 वचोभिः ॥ अश्रद्धाधनः पाप्माणात्मानास्त्रिकाष्ठिनसंशयः ॥ हेतुनिष्ठश्च पंचोत्तनतीर्थफल
 भागिन इति कायुपुराणावचनाच्च प्रायश्चित्तानि वीर्यानीत्यादिनिश्चयेषां न गवद्बहिर्मुखनां

मुच्यता-अधिदेविका नावन्नलेदृशमानदोषानावाकितार्थीकरणं ४

नास्तिकादिदाषाः निवारकत्वात् ननु वस्तुशक्तौ सत्याकथामतन्नह्यग्निः कदाविन्नदहतीत्याशंक्या
धिदेविकदेवतारूपतिराधनादस्तुनएवानावादित्याहुः तिरादिताधिदेष्टिति दुष्टान् प्रतिअ
धिदेवतिराधमसतः प्रात्यवप्रागद्यातः अतएव श्रीनागवतार्थतत्त्वार्थदीपातीर्थादावपीति अ
तएव सतांतीर्थी कुर्वन्ति तीर्थानित्याननतीर्थीकरणे स्यात् शेषं पूर्ववत् ननु कटसमीचीनत्वे स
र्वफलसिद्धेः किमाश्रयेऽन्यववाचादनेत्याशंक्ये कर्तृणामसाधकत्वं वदन्त आश्रयं प्रार्थयन्ता
अहंकारविमूढाश्चिति ॥ ७ ॥ अहंकारविमूढेषु ससुपापा निवृत्तिषु लान्न पूजार्थयन्त्रेषु
रुण ॥ ४ ॥ ससुपंडितेषु अहंकारणवयं शास्त्रज्ञा इति गर्विणान्येष्टं तपि नति माया
वादाद्यनिनिवशात् विषायेण मूढेषु ससुज्ञानवत्तत्तिरुपि दुष्टेत्याहुः लान्न पूजार्थयन्त्रेषु
लान्न पूजार्थमवयन्त्रोयेषां पारमार्थिकं कमपि कर्म लान्न पूजाभ्यामेव कुर्वन्ति पापान् पुं
सः पापे वाऽनुवर्तन्ता अतः संगान्न दाषाभ्यां दुष्टत्वात् न तेषां स्वतः फलसिद्धिराश्रयेषु न

वे २

४

गंवक्तृपायां स्वतएव तदर्थस्वदाषायाः स्फुरणात् फलसिद्धिः न गवान्न गवदाषावावेदानां
जानातीति नक्तानामववदतात्पर्यज्ञानात् शेषं सुगमं पूर्ववदाशंक्यमंत्राणामसाधकत्वं वदं
त आश्रयं प्रार्थयन्ता अपरिज्ञाननष्टेष्टिति ॥ ७ ॥ अपरिज्ञाननष्टेषु मंत्रेषु व्रतायागिषु तिरादि
तार्थादावपुत्रण ॥ ५ ॥ मंत्रावेदिका आगामाकाश्या तेषु अपरिज्ञाननतात्पर्यफलदवता
स्वरूपाज्ञाननष्टे प्रायसु ससुवेदिकानां गुरुकुलवासब्रह्मचर्यश्रद्धासंनिध्यनध्यायराहि
त्यपूर्वकं पवितानां साधकत्वेनाव्रतायागिनामसाधकत्वात् आगामाक्तानां तात्पर्यज्ञानेनार्थाद
वायस्तिराज्जावादसाधकत्वात् न गवदाश्रये नृयस्य स्मृत्यादिवाक्यैः सर्वसंपूर्णतायाती
ति मंत्राणामपि साधकत्वात् ननु मीमांसादिनामंत्रतात्पर्यनिर्धराकर्मनिरवफलसिद्धेः कि
माश्रयेण त्याशंक्यकर्मणामसाधकत्वं वदन्त आश्रयं प्रार्थयन्ता नानावादविनष्टेष्टिति कर्म
॥ ७ ॥ नानावादविनष्टेषु सर्वकर्मव्रतादिषु पाण्डिकप्रयत्नेषु रक्षण ॥ ६ ॥ कर्माणि सोमयोगा

दीनिः व्रतादीनि च एकादशादि तेषु सार्वभूतप्रपञ्चः सर्वे विमिश्रयेति तदनामपि तथात्वात् प्रपञ्च
 वस्वाज्ञानकल्पितत्वेन तदनां तद्विहितानां व्यवहारमात्रेण प्रामाण्यान् किंचित्कर्तव्यं प्राप्तव्यं
 वास्तीति किं वा विद्वाद् परामर्शनावा एष यज्ञो ग्रह इत्यादि वा केचिद्ब्रह्मादीनामपि यज्ञैरवोक्त
 र्वात्पूर्ववासनात् एवात्रोत्तरप्रवृत्तेः शर्मैव कर्तव्यं तन्निव फलं न काप्युपास्यः फलदाता प्रव
 र्त्तकावा दवतापि च तनानास्ति किंतु मंत्रमप्येव तिनदवता प्रीत व्यापारः फलं चेति केषां वि
 द्वाद्ः शास्त्रेण षोडश पदार्था विवकानंतरं श्रवणमनननिदिध्यासनैः साक्षात्कारसति दुःखा
 त्यंता नो व एव फलं न भगवानसेव्यः फलं च तिकेषां विद्वाद्ः प्रवृत्तिरहितकारा पध्वनविलये पुरु
 षस्वरूपेण वस्थानं फलं न भगवानिति केषां विद्वत्तं। एवं विधेर्ना नावादिः विशेषेण नष्टेषु ससु
 विपरीतार्थनिश्चायन फलाजनकत्वादिनाशः वस्तुतः पुरुष एवेदं सर्व एतदात्म्यमिदं सर्वं सर्वस्य
 वशी सर्वस्पर्शानः एष उ एव तं साधु कर्म कारयति अहं सर्वस्य प्रभवः को तुराज निद्रियवान्॥

दिवा सुरामनुष्यो वा फलमत उपपन्नैः तनृत्ता सूर्ययं त्यनमिति दवावे सत्रमा सतः विशत
 तदनंतरं मामविष्मिन्ना नंदं ब्रह्मणारूपमित्यादि स्मृतिपुराणन्यायैः प्रपञ्चस्य ब्रह्मात्म
 कत्वा सत्यात्वन कर्तव्यस्य सकलत्वाद्भगवतः सार्वभूतत्वसेव्यत्वाद्भगवसायुज्यामाहत्वादा
 नंदरूपता गृहेण वनिषिद्धदशम्पादिविद्वेकादशादि व्रतकरणाच्चा कर्मत्वेपि व्रतादीनां दृ
 थगुपादानं ज्ञानां द्यंगत्वा बाधना याननुत्पत्तिश्च यं कर्तव्यं तिरानपि बाधयंति मिथ्यात्वनिः फल
 त्वात् फलत्वानंदानावज्ञानं कथं कुर्युः कथं वा बोधयेयुस्तेषामपि मतानां शंकरजैमिनिगौतमा
 दिप्रवृत्तित्वात् तत्प्रत्युत्पत्तिश्च ॥ पाषांडे कप्रयत्नेष्विति पाषांडनिमित्तमेव मुख्यः प्रयत्नो येषु त्वं च
 रुद्रमाहाबाह्वे तिसाईनात्वा मासाध्येति श्लोकद्वयेन वनगवता माहादवं प्रतितथै वाज्ञापाननतथै
 वातषां प्रवृत्तिः स्वयं कर्मादिकरणेन स्वस्य महत्त्वज्ञापनेन मतप्रवर्तनात् यद्यदा वरति श्रेष्ठ इति न्या
 यात् आधुनिकानां तैरवमादितत्वात् न हि दवादिप्रवृत्तिं तशास्त्रत्वमात्रेण सम्यक्तत्वं किं वा दवादि

रोधित्वे सति वदानुविं सारित्वा तत्र न्यथा वृहस्पति प्रवर्त्तिता बोद्धशस्त्रस्यापि सन्मतत्वं प्रसंग इ
 त्यतं प्रसक्त्यानु प्रसक्त्या शेषं प्राग्भवत्। ननु धर्मण पापमुपनुदति। धर्म सर्वं प्रतिष्ठितमिति श्रु
 ता। पूर्वदाषाभावाय धर्मः कार्यस्त्वनविन्नश्रुद्धौ माहात्म्यस्वरूपे वज्ञाते तदाश्रयादिकं कार्यं न
 त्वाश्रुदाषवतिवान्यथा कया गिधेया जगवान् दुष्टो जीव इत्याशंक्य यमविष्य चणुतरङ्ग गणै
 तत। नक्त्या त्वनन्ये त्यादिनां गीतत्वा महदनुग्रह एव नक्त्या दाषवतोपि गम्य इति तन्माहात्म्य
 मपि तथेति महापुरुषद्वारा शरणागतौ सर्वं तत एव न विष्यतीत्यभिप्रेत्य नक्त्यानां जगवानवचउर्वि
 वैपुरुषार्थरूप इति प्रथमं धर्मरूपत्वं वदंतस्त्वं प्रार्थयंतां अजामिलादीति॥७॥ अजामिलादि
 दोषाणां नाशकानुभवावस्थितं ज्ञापिताखिलमाहात्म्यं नृणां॥७॥ अनुभवविषयीभूतः अ
 जामिलादीनां यादाषास्तृष्णा नाशकः ज्ञापितं अखिलं हात्म्याय न तादृशः तनपापनिवर्त्तकत्वं
 मिष्टप्रापकत्वं वधर्मकार्यमुक्तं मातादाषा पस्थितो वपितदाश्रयणामवकार्यं न गवदीया